

Bou, Enric (dir.) (2009): *Panorama crític de la literatura catalana. Volum VI. Segle xx: de la postguerra a l'actualitat*. Barcelona: Vicens Vives, 754 p.

És sobradament coneguda i denunciada la lògica mercantil que mou el món editorial dels nostres temps i els seus efectes sobre una literatura com la catalana. Aquesta lògica és, per posar un exemple clau, el que ha convertit el projecte d'historiografia literària catalana més ambiciós que coneixem a casa nostra, la *Història de la literatura catalana* (1984-1988), dirigida per Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas, en una introbable —o en el millor dels casos, inassequible— peça d'arqueologia en el mercat actual. En aquest context, doncs, encara té més valor la publicació d'un *Panorama crític de la literatura catalana* en sis volums, un projecte que ressegueix alguns dels fils més importants que han servit per teixir la història de la literatura catalana.

Aquesta col·lecció es presenta com «una crònica de la recepció, lectura i consideració dels autors, obres i moviments literaris més importants» (p. 18) a través d'una antologia de les aportacions més rellevants de la crítica literària. Es tracta de la recopilació més important, extensa i panoràmica dels fruits de la investigació literària catalana que s'han publicat bàsicament en revistes, volums col·lectius i monografies durant, sobretot, els darrers cinquanta anys. Cada capítol s'acompanya d'una introducció i d'un llistat bibliogràfic elaborats per especialistes que radiografien l'estat de la crítica, en presenten els èxits i n'assenyalen els buits. En aquest sentit direm, doncs, que aquest projecte editorial es proposa un doble objectiu passiu-actiu: d'una banda, vol visualitzar el mapa crític per «indicar-nos d'on venim, què s'ha estudiat, per què. És a dir, establir connexions de geneologia amb el present» (Bou, p. 19); de l'altra, busca engegar dinàmiques productives que completin precisament aquest mapa que es reconstrueix, «és un toc d'atenció o una guia que pot servir de referència per a estudis futurs» (p. 19).

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 33 (2011), p. 381-487

L'aparició del *PCLC* posa en relleu la fructífera activitat desenvolupada en el camp de la investigació literària durant les darreres dècades (i, conseqüentment, sigui dit de passada, evidencia la importància de potenciar —i no ofegar— talents i iniciatives inclinats a l'estudi i a la interpretació literaris). El fet que una panoràmica d'aquestes característiques no tingui precedents dins dels estudis catalans ja és significatiu d'aquest estat de coses. Si bé és cert que es tracta d'un projecte inèdit, també és deutor d'obres publicades anys enrere. Albert Rossich, coordinador de la sèrie, destaca la *Guia de literatura catalana contemporània* (1973) de Jordi Castellanos. Els precedents més immediats s'han de buscar en la rigorosa i plural *Letteratura italiana* (1982-2000), dirigida per Asor Rosa, i, sobretot, en la *Historia y crítica de la literatura española* (1980-1994), dirigida per Francisco Rico, amb la qual comparteix un mateix model estructural i uns similars criteris de selecció, objectius i lectors potencials.

Fins ara s'han publicat tres dels sis volums que conformaran la col·lecció: el que està dedicat al segle XIX, dirigit per Enric Cassany, i els dos que s'ocupen del segle XX, dirigits per Enric Bou. Aquest sisè volum, tot i que pel subtítol queda inexactament emmarcat «De la postguerra a l'actualitat», ressegueix els daltabaixos històrics i la seva incidència directa en la literatura catalana des de la mateixa Guerra Civil (el primer capítol es titula «La literatura durant la Guerra Civil i l'exili») fins a la celebració de la fira de Frankfurt la tardor de 2007.

Un volum d'aquestes característiques, tan important dins de la bibliografia catalana, topa d'entrada amb dos problemes que condicionen el seu resultat. El primer té a veure amb la manera de presentar i explicar la panoràmica, amb quines i quantes peces se segmenta la visió de conjunt i com es complementen aquestes peces entre elles; el segon té a veure amb els criteris de selecció, amb la tria de textos representatius de cada capítol.

Bou, pel que fa al primer dels dos problemes, opta per combinar l'exposició «laberíntica» i la «lineal» —capítols dedicats a autors i capítols dedicats a etapes—, uns criteris d'organització que ja trobem en altres obres de referència i que segurament cal entendre en la voluntat d'inserir el material antologat en esquemes més o menys consensuats i «no [volar] fer una història de la literatura catalana alternativa» (Rossich, p. 14). Tant l'organització «laberíntica» com la «lineal», però, comporten decisions necessàriament discutibles, bàsicament per dos motius. D'una banda, si el cànon literari és sempre objecte de polèmica i sotmès a constants revisions, encara ho és més per raons òbvies quan es refereix al període immediatament contemporani. Els autors que gaudeixen de capítol propi en aquest volum sisè són Salvador Espriu (a cura de Víctor Martínez-Gil) Joan Oliver - Pere Quart (Jordi Malé), Mercè Rodoreda (Carles Cortés), Llorenç Villalonga (Enric Bou), Joan Vinyoli (Ferran Carbó), Pere Calders (Carles Cortés), Joan Brossa (Glòria Bordons), Gabriel Ferrater (Lluís Quintana Trias), Joan Fuster (Ferran Carbó), Vicent Andrés Estellés (Ferran Carbó) i Blai Bonet (Margalida Pons). No es tracta de discutir la inclusió de tots i cadascun d'aquests autors en una panoràmica que es vulgui completa, sinó de plantejar-se fins a quin punt pot ser completa una panoràmica que no dediqui el mateix espai a altres autors tan transcendents de la nostra modernitat literària, per diferents motius, com Agustí Bartra, Josep Palau i Fabre, Jordi Sarsanedas, Miquel Martí i Pol o Quim Monzó. No és que no se'ls esmenti —se'ls esmenta en els capítols perioditzadors, com es diu més avall— però en el dibuix d'aquest mapa hi tenen una presència ben minsa. I si això passa amb alguns dels autors més significatius de la nostra literatura, els més joves o els menys consolidats no hi són —no hi poden ser— ni esmentats. De ben segur, un dels problemes principals d'aquesta «tria deliberada i selectiva» (p. 21) és senzillament una qüestió d'espai, de possibilitats materials de l'obra, de limitacions editorials que han fet aprimar —«llimar», en digué Cassany¹— les intencions originals dels directors dels volums publicats. L'espai, sens dubte, condiciona el cànon presentat. D'altra banda, l'exposició «lineal» també és discutible en la mesura que la realitat de la segona part de segle XX no és etiquetable en un *continuum* de grans moviments culturals o d'incidència artística —com podrien ser-ho, per a altres períodes, conceptes com Renaixença, Modernisme o Noucentisme, per exemple. En aquest sentit, en l'obra s'opta per divisions cronològiques que es relliguen, des del mateix títol, a corrents civicoculturals i a l'evolució dels gèneres: «La literatura

1. Ada CASTELLS, «Crítics criticats», *Avui*, 28-03-2009.

durant la guerra civil i l'exili» (a cura de Teresa Férriz Roure), «Temps de resistència. Neorealisme i existencialisme» (Enric Bou), «Temps de resistència. Gèneres i autors» (Enric Bou), «La renovació literària» (Enric Bou), «Revulsió cosmopolita» (Enric Bou i Sharon Feldman) i «Alguns debats recents» (Oriol Izquierdo). Les introduccions a aquests capítols serveixen, no només per contextualitzar la crítica del període i alhora per justificar els textos inclosos i exclosos al llibre, sinó, com avançàvem, per tractar aquells autors que, com els que acabem de citar, no tenen l'espai que els pertocaria en una antologia de més grans dimensions. Bou, en les seves introduccions, és qui més s'ocupa dels grans escriptors sense capítol propi. A «Temps de resistència. Gèneres i autors», ressegueix individualment l'impacte crític d'autors com Maurici Serrahima, Xavier Benguerel, Rafael Tasis, Màrius Torres, Joan Sales, Lluís Ferran de Pol, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo, Joan Peruchó, Josep Maria Espinàs i dels esmentats Agustí Bartra, Josep Palau i Fabre, Jordi Sarsanedas i Miquel Martí i Pol. Així mateix, a «Revulsió cosmopolita», a més de Monzó, també s'ocupa de Miquel Àngel Riera, Feliu Formosa, Baltasar Porcel, Joan Francesc Mira, Josep M. Benet i Jornet, Jesús Moncada, Narcís Comadira, Terenci Moix, Isabel-Clara Simó, Francesc Parcerisas, Antoni Marí, Pere Gimferrer, Montserrat Roig, Jaume Cabré, Rodolf Sirera, Carme Riera i Maria-Mercè Marçal. De cadascun d'ells s'indica la trajectòria literària i la seva recepció per part de la crítica. Així mateix, i en la mesura que és un dels objectius de l'obra, s'assenyalen els buits en l'estudi de l'obra de l'autor, s'indiquen fonts poc explorades i fins es proposen algunes línies concretes d'investigació. Aquest darrer aspecte, amb incidència desigual en els diferents capítols, suposa una de les novetats més interessants d'aquesta col·lecció. Bou, per exemple, planteja la conveniència d'estudiar la narrativa detectivesca de Tasis (p. 109), determinats aspectes socials presents en l'obra de Benet i Jornet (p. 549), qüestions relacionades amb la història dels muntatges teatrals (p. 566) o les connexions literatura-periodisme en Monzó (p. 573), entre d'altres.

Pel que fa a la mostra de textos antologats, el material aplegat sembla voler complir dues funcions: primer, donar algunes de les claus interpretatives que han marcat la lectura i l'estudi d'autors i períodes determinats; segon, en alguns casos la tria també respon a una certa voluntat historiogràfica del mateix fenomen crític, a l'intent de visualitzar el procés de «formació de gustos i criteris de lectura» (p. 21). Així, entre els prop de cent cinquanta textos recollits, s'hi inclouen tant les teoritzacions que deriven de la investigació del passat (els textos d'Albert Manent o Maria Campillo sobre la guerra civil i l'exili, per exemple), com verbalitzacions de fenòmens coetanis amb un valor essencialment documental o fundacional (és el cas dels cèlebres «Literatura i grups salvadors» de Carles Riba o «El realisme històric» de Joaquim Molas, per exemple). Una tria, però, és inevitablement «selectiva» —i inevitablement discutible—, marcada per condicionants com els que hem comentat. En aquest sentit, ja hi ha qui, com Lluís Busquets (<http://lluibusquets.blogspot.com/2010/01/panorama-critic-de-la-literatura.html>), més enllà de totes les virtuts del llibre que encerta a remarcar, ha alertat que aquesta antologia no recull tots els debats recents importants i que tampoc no abasta totes les publicacions que han contribuït de manera important a construir el mapa crític del segle xx.

Amb tot, l'obra es presenta com una eina de gran utilitat per a l'estudi literari i com un testimoni del bon estat de la investigació en l'àmbit de la literatura catalana. Una eina que, en la mateixa línia que ja havia projectat Rico, s'adreça tant al públic especialitzat (docents, investigadors, crítics, alumnes...) com al lector i espectador amb un interès més ampli pel fet literari. És en aquest sentit que cal entendre uns criteris d'edició que, amb el lema «simplicitat, objectivitat, claredat» (p. 15), han prioritzat la divulgació a l'erudició, el tast al banquet, i han volgut donar una versió senzilla i essencial dels textos originals. Ara caldrà completar la col·lecció amb la publicació dels tres volums restants —dos dedicats a l'Edat Mitjana (dirigits per Albert Hauf) i un a l'Edat Moderna (dirigit per Albert Rossich)— i incorporar en futures edicions les aportacions del 2007 ençà d'una investigació i d'una crítica que no s'atura.

Marc COMADRAN ORPI
Universitat Autònoma de Barcelona